

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää siten, että tuomioistuin vahvistaisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintää koskevan päätöksen tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esityksen tavoitteena on saattaa pakkokeinolain 8 luvun mukainen laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Esityksen taustalla on Euroopan unionin tuomioistuimen 4.10.2024 antama tuomio (C-548/21), jonka mukaan toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin edellyttää asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta sitä, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan kevään 2025 aikana.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta, nykytila ja sen arviointi	3
1.2 Valmistelu ja lausuntopalaute	9
2 Tavoitteet	9
3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	9
3.1 Keskeiset ehdotukset.....	9
3.2 Pääasialliset vaikutukset.....	9
3.2.1 Yleistä	9
3.2.2 Viranomais- ja taloudelliset vaikutukset.....	10
3.2.3 Tietojärjestelmämuutokset ja vaihtoehdot	11
4 Muut toteuttamisvaihtoehdot	13
4.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	13
4.1.1 Syyttäjä toimisi vahvistavana viranomaisena	13
4.1.2 Suostumukseen perustuva laite-etsintä.....	14
4.1.3 Tuomioistuimen etukäteisvahvistuksesta poikkeaminen silloin, kun laite ei sisällä arkaluonteisia tietoja	15
4.2 Ulkomaiden lainsäädäntö	15
4.2.1 Ruotsi	15
4.2.2 Muut jäsenvaltiot.....	15
5 Säännöskohtaiset perustelut.....	16
6 Lakia alemman asteinen sääntely	18
7 Voimaantulo	19
8 Suhde talousarvioesitykseen	19
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	19
LAKIEHDOTUS	21
pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta	21
LIITE	23
RINNAKKAISTEKSTI.....	23
pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta	23
LIITE ASETUSLUONNOS	25
vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa annetun oikeusministeriön asetuksen 1 ja 2 §:n muuttamisesta.....	25

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta, nykytila ja sen arviointi

Euroopan unionin tuomioistuin on 4.10.2024 antanut asiassa C-548/21 *CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck* tuomion (jäljempänä *LE-tuomio*) liittyen toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuuteen saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten.

Tuomioistuimen arvioitavana on ollut, onko luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/680 (jäljempänä *rikosasioiden tietosuojadirektiivi*) 4 artiklan 1 kohdan c alakohta, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan sekä 52 artiklan 1 kohdan valossa, esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa toimivaltaisille viranomaisille annetaan mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin yleisesti rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten ja jossa tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi ei ole asetettu tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaa (kohta 81).

Tuomiossaan tuomioistuin on todennut, että toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin edellä esitetyissä käyttötarkoituksissa edellyttää asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta sitä, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.

Pakkokeinolain (806/2011, jäljempänä myös *PKL*) 8 luvussa säädetään etsinnästä. Luvun 29 §:n mukaan laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja 15 §:n 3 momentissa tarkoitettussa kiireellisessä tilanteessa poliisimies noudattaen soveltuvin osin 16 §:ssä säädettyä. Jos kysymys on luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää.

Lähtökohtaisesti laite-etsinnästä päättää siten pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n mukaisesti tietyt säännöksessä yksilöidyt virkanimikesidonnaiset virkamiehet esitutkintaviranomaisissa sekä syyttäjä. Pidättämiseen oikeutetuista puolustusvoimien virkamiehistä säädetään erikseen. Kiireellisessä tilanteessa päätöksen laite-etsinnästä voi tehdä puolestaan poliisimies.

PKL 8:29:ssä on huomioitu erikseen 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuja tietoja koskevat tilanteet. Kyse on tiedoista, joista on oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja joihin ei saa pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Mikäli etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tällaista hyödyntämiskiellon piiriin lukeutuvaa tietoa, sovelletaan erityistä kotietsintää koskevaa sääntelyä. Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, että erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin. Tästä poiketen, jos yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, erityisten kotietsinnän toimittamisesta ja

etsintävaltuutetun määräämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kun kyse on 1 §:n 3 momentin mukaisista hyödyntämiskiellon piiriin kuuluvista tiedoista, päätöksen laite-etsinnästä tekee tilannekohtaisesti joko tuomioistuin tai pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Laite-etsintä voidaan toimittaa itsenäisenä pakkokeinona taikka paikkaan kohdistuvan etsinnän, kuten kotietsinnän, yhteydessä. Pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 3 momentissa säädetään, että päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisesta saadaan tietyin rajoituksin ulottaa koskemaan myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa teknistä laitetta tai tietojärjestelmää. Pakkokeinolain 8 luvun 28 §:n mukaan tällaisessa tilanteessa sovellettavaksi tulevat paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamista koskevat säännökset. Käytännön syistä laite-etsintä toimitetaan kuitenkin useimmiten poliisin tiloissa.

Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti laite-etsinnän toimittaminen ei lähtökohtaisesti edellytä rikoksen tutkinnasta erillisen oikeusviranomaisen, kuten tuomioistuimen, etukäteiskontrollia. Lailla pakkokeinolain muuttamisesta (452/2023) pakkokeinolain 8 lukuun lisättiin uusi 29 a § laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Kyse on tuomioistuimen jälkikäteisestä kontrollista. Säännöksen mukaan, jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitettun paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnöissä menetelty 22 §:ssä edellytetyllä tavalla ja noudatettu soveltuvien osin 5 ja 6 §:n säännöksiä. Vaatimuksen pakkokeinon laillisuuden saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi voi tehdä nykysääntelyn perusteella laitteen haltija tai muutoin siihen oikeutettu henkilö. Esitutkintaviranomaiset eivät voi puolestaan saattaa laite-etsintää tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaan sääntelyn puitteissa.

Euroopan unionin tuomioistuin on LE-tuomion 92, 94 ja 102 kohdissa todennut, että pääsy matkapuhelimen sisältöön voi kattaa liikenne- ja sijaintitietojen lisäksi myös valokuvia, internetin selaushistorian sekä puhelimella käydyn viestinnän sisällön. Ei voida poissulkea mahdollisuutta, että matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voisi sisältyä myös erityisen arkaluonteisia tietoja. Toimivaltaisten viranomaisen pääsyn henkilötietoihin on katsottu aiheuttavan vaaran vakavasta tai jopa erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin.

Pakkokeinolain 8 luvun 20 § sisältää laite-etsinnän määritelmän. Laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Säännöksen 2 momentin mukaisesti laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään salaisia pakkokeinoja koskevassa 10 luvussa. Laite-etsinnällä hankittavien tietojen soveltamisalan ulkopuolelle on siten rajattu tietyillä telepakkokeinoilla hankittavat tiedot. Kun Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa on viitattu mahdollisuuteen saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin, ei pakkokeinolain edellä mainitun rajauksen mukaisesti tällainen yleinen pääsy kaikkiin telepäätelaitteen sisältämiin tietoihin ole kuitenkaan mahdollista. On tosin huomioitava, että vaikkakin laite-etsinnällä hankittavat tiedot ovat rajatut, ei laite-etsintä ole perusoikeuksien suojan kannalta merkityksellisen pakkokeino, vaan se voi kohdistua esimerkiksi laitteessa olevaan luottamukselliseen viestiin, ja sen yhteydessä voi ilmetä muita tietoja henkilön yksityiselämästä (HE 217/2022, s. 32). Laite-etsintä voi kohdistua myös sellaiseen laitteeseen, joka ei sisällä yksityiselämän kunnioittamisen tai henkilötietojen suojan kannalta erityisiä tietoja.

Yleisesti on myös huomioitava, että laite-etsinnän merkitys ja vaikutus pakkokeinona on muuttunut sen säätämisaikajankohdasta ottaen huomioon teknologinen kehitys ja sen myötä myös toimintaympäristön muutos. Lähtökohtaisesti nykyään laitteet, erityisesti matkapuhelimet, sisältävät mahdollisesti laaja-alaisestikin tietoja henkilön yksityiselämästä.

LE-tuomion 96 kohdan mukaan tutkinnan kohteena olevan rikoksen vakavuus on yksi keskeisistä tekijöistä tutkittaessa henkilön perusoikeuksiin kohdistuvan puuttumisen oikeasuhteisuutta, joka aiheutuu pääsystä matkapuhelimen sisältämiin henkilötietoihin. Kohdassa 102 tuomioistuin toteaa, että sen varmistamiseksi, että kussakin tapauksessa noudatetaan suhteellisuusperiaatetta punnitsemalla kaikkia asiassa merkityksellisiä seikkoja, on olennaisen tärkeää edellyttää joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa. Tuomioistuimen tai elimen on tuomion 103 kohdan mukaisesti varmistettava oikeudenmukainen tasapaino rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien intressien sekä toisaalta henkilöiden yksityiselämää ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä.

Pakkokeinolain 1 luvussa säädetään yleisistä periaatteista, kuten suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta. PKL 1:2:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. PKL 1:3:n mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi, ja pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.

PKL 8:21:n mukaisesti laite-etsintä saadaan toimittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvittävänä ovat yhteisönsakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella viety. Laite-etsintää ei ole rajattu yksinomaan erityisen vakaviin rikoksiin, vaan sitä voidaan hyödyntää varsin laaja-alaisesti eri rikosten selvittämisessä. Laite-etsinnän edellytyksiä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon muun ohella PKL 1:2:ssä säädetty suhteellisuusperiaate. Suomessa tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piiriin kuuluvia pakkokeinoja ovat tietyin poikkeuksin muun muassa erityinen kotietsintä ja telepakkokeinoihin lukeutuvat telekuuntelu, televalvonta sekä tekninen tarkkailu. Sanottujen telepakkokeinojen käyttö on rajattu tyypillisesti rikosnimiketasolla tai rikoksen vakavuuden perusteella.

Tuomioistuin ei ole määritellyt LE-tuomiossa, mitä se tarkoittaa riippumattomalla hallinnollisella elimellä. Kokonaisuuden kannalta on huomioitava Euroopan unionin tuomioistuimen *Prokuratuur*-tuomio (C-746/18), johon ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on viitannut lyhyesti (tuomio C-548/21, kohta 28). *Prokuratuur*-tuomiossa syyttäjäviranomaista, jonka tehtävänä on johtaa esitutkimamenettelyä ja tarvittaessa ajaa virallista syytettä myöhemmässä oikeudenkäynnissä, ei pidetty riippumattomana hallintoelimenä, joka olisi voinut päättää tietojen hankkimista koskevasta etukäteisluvasta (tuomio C-746/18, kohdat 51, 54–59 ja tuomiolauselman kohta 2).

Euroopan unionin tuomioistuin ei ole LE-tuomiossaan ottanut kantaa, millainen merkitys *Prokuratuur*-tuomiolla on ollut nyt käsillä olleen tilanteen kannalta. On myös huomioitava, että sanottu tuomio on koskenut lähtökohtaisesti erilaista tilannetta, eikä syyttäjäviranomaisen mahdollinen asema riippumattomana hallintoelimenä laite-etsintää koskevassa etukäteisvalvonnassa ole siten tuomioiden perusteella tulkinnallisesti selvä. Koska

tuomioistuimen LE-tuomio ei ole selvä syyttäjän riippumattomuutta koskevan vaatimuksen suhteen, mahdollista olisi tulkita ratkaisua siten, että tuomioistuin ei ole sulkenut pois syyttäjän mahdollisuutta antaa etukäteislupaa laite-etsinnälle, mikäli kuitenkin varmistetaan oikeudenmukainen tasapaino rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien intressien sekä toisaalta henkilöiden yksityiselämää ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä. Toisaalta mahdollista on myös tulkita tuomioistuimen oikeuskäytäntöä siten, että syyttäjä ei nimenomaisesti täyttäisi *Prokuratuur*-tuomiossa asetettua riippumattomuutta koskevaa vaatimusta (kohdat 51, 54–59) myöskään suhteessa LE-tuomion tilanteisiin.

Arvioitaessa syyttäjän rikoksen tutkinnasta riippumatonta asemaa on otettava huomioon muun ohella syyttäjän asema suomalaisessa esitutkintajärjestelmässä. Esitutkintalain (805/2011, jäljempänä myös *ETL*) 2:2:n mukaan esitutkintaa johtaa esitutkintaviranomainen (pidättämiseen oikeutettu virkamies) ja syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana vain niin sanotuissa poliisirikostutkinnoissa. Lisäksi ETL:n 5:3:ssä säädetään yhteistyövelvollisuudesta ja sen 2 momentin mukaan syyttäjän on tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Toisaalta ETL 5:2.1:n mukaan esitutkintaviranomaisen on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide, ja esitutkintaviranomaisen on muutenkin noudatettava syyttäjän määräyksiä, joilla pyritään turvaamaan asian selvittäminen 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Suomessa syyttäjälaitosta ei ole järjestetty sillä tavoin hierarkkisesti, että ylempi syyttäjä voisi antaa määräyksiä tai ohjeita ratkaisua varten, vaan syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta. Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 2 luvun 10 §:n mukaan syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta, ja syyttäjä tekee itsenäisesti ja riippumattomasti päätösvaltaansa kuuluvat, rikosoikeudellisen vastuun toteuttamista koskevat ratkaisut käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Lain 2:9:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. Toisaalta lain 2:11.2:n mukaan valtakunnansyyttäjä voi ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian tai määrätä alaisensa syyttäjän ajamaan syytettä, jonka nostamisesta hän on päättänyt. Valtakunnansyyttäjä voi myös määrätä asian alaisensa syyttäjän syyteharkintaan.

Edellä selostetun Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion suhteen on mahdollista tulkita, että syyttäjän asema ja rooli Suomen järjestelmän mukaisesti rikostutkinnoissa täyttäisi Euroopan unionin tuomioistuimen *Prokuratuur*-tuomiossa asettamat edellytykset riippumattomalle hallintoviranomaiselle. Edellä mainitusti *Prokuratuur*-tuomion tuomiolauselmassa tuomioistuin vaikuttaisi painottavan syyttäjän asemaa esitutkinnan johtajana ottaen kuitenkin huomioon syytteen ajamisen myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Yhtäältä huomioiden muun muassa *Prokuratuur*-tuomion 54 kohta mahdollista on tulkita, että syyttäjä ei objektiivisuusvelvollisuudestaan huolimatta ”toisaalta ole neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden”, koska oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä myös *ROL*) 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä.

Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomio vaikuttaisi joka tapauksessa edellyttävän pakkokeinolain laite-etsintää koskevan sääntelyn muuttamisesta siltä osin, että perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta laite-etsinnän toimittaminen edellyttäisi jatkossa tuomioistuimen tai muun riippumattoman hallintoelimen etukäteisesti antamaa lupaa. Edellä mainitusti yhtäältä selvää ei ole, miten tuomioistuimen aikaisempi oikeuskäytäntö vaikuttaa nyt käsiteltävänä olevaan asiaan muun ohella syyttäjän riippumattomuutta koskevien vaatimusten

kannalta, ja toisaalta epäselvää on myös, kuinka nimenomaisesti Suomen järjestelmän mukainen syyttäjän asema ja rooli esitutkinnassa suhteutuu tuomioistuimen oikeuskäytäntöön.

Edellä selostetuin perustein mahdollista olisi arvioida, että Suomen järjestelmän mukaisesti syyttäjä ei suoraan osallistu rikostutkinnan suorittamiseen ja toisaalta on neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden (ks. tarkemmin jakso 4.1 muista toteuttamisvaihtoehdoista). Esimerkiksi PKL 8:29:n mukaisesta laite-etsinnästä voisi päättää muu syyttäjä kuin se, joka mahdollisesti ajaisi virallista syytettä myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Kuten *Prokuratuur-tuomiota* edeltävässä julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa todetaan, tällaisessa tilanteessa syyttäjää ei rasittaisi tutkintaan ja kyseisen menettelyn viralliseen syytteeseen liittyvät intressit eikä sitä voitaisi moittia siitä, että se antaa etusijan tutkintaan liittyville intresseille kyseessä olevien henkilöiden henkilötietojen suojaan liittyvien intressien kustannuksella (kohta 126). Lisäksi ottaen huomioon PKL 8:29a:n mukainen jälkikäteinen oikeussuojakeino tuomioistuimessa, voidaan katsoa laite-etsinnän kohdehenkilön oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan turvattuun riittävällä tavalla varmistaen täten myös oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Mainittu vaihtoehtoinen toteuttamistapa on kuitenkin tulkinnanvarainen. Täten esityksessä on katsottu perustellummaksi vaihtoehdoksi se, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemä laite-etsintäpäätös edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisvahvistuksen. Esityksessä ehdotetaan, että muutettaisiin PKL 8:29:ää siten, että laite-etsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta päätös edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisvahvistuksen tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kiireellisissä tilanteissa riittäväksi on katsottu tuomioistuimen jälkikäteinen vahvistaminen.

LE-tuomiossaan tuomioistuin on muistuttanut, että rajoituksia, jotka rikosasioiden tietosuojadirektiivissä sallitaan ottaa käyttöön perusoikeuskirjan 8 artiklassa määrättyyn henkilötietojen suojaa koskevaan oikeuteen sekä perusoikeuskirjan 7 artiklassa suojattuun yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevaan oikeuteen, on tulkittava perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan vaatimusten mukaisesti, ja näihin vaatimuksiin kuuluu suhteellisuusperiaatteen noudattaminen. Nämä perusoikeudet eivät ole ehdottomia oikeuksia, vaan ne on suhteutettava niiden tehtävään yhteiskunnassa ja saatettava tasapainoon muiden perusoikeuksien kanssa. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan näiden perusoikeuksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten perusoikeuksien keskeistä sisältöä kunnioittaen ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen. Viimeksi mainitun periaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. Rajoitukset on toteutettava täysin välttämättömän rajoissa, ja kyseessä olevat rajoitukset sisältävässä säännöstössä on säädettävä selvistä ja täsmällisistä näiden rajoitusten laajuutta ja soveltamista koskevista säännöistä. Tuomioistuin on LE-tuomiossa todennut, että laite-etsintään liittyvän käsittelyn osalta, perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattujen perusoikeuksien käyttämisen rajoittamisen oikeasuhteisuus edellyttää kaikkien yksittäistapauksen merkityksellisten seikkojen punnintaa.

Tuomioistuin on LE-tuomiossa tältä osin pitänyt merkityksellisenä sitä, että kyseisessä asiassa jäsenvaltion lainsäädännössä on sallittu se, että toimivaltaiset poliisiviranomaiset saavat pääsyn matkapuhelimen sisältämiin tietoihin ilman etukäteen annettua lupaa. Tuomioistuin toteaa, että kyseessä olevan matkapuhelimen sisällöstä ja näiden poliisiviranomaisten tekemistä valinnoista riippuen tällainen pääsy voi kattaa liikenne- ja sijaintitietojen lisäksi myös valokuvat ja tämän puhelimen internetin selaushistorian tai jopa osan kyseisellä puhelimella käydyn viestinnän sisällöstä erityisesti silloin, kun tarkastellaan siinä säilytettyjä viestejä. Pääsy tällaisten tietojen kokonaisuuteen voi tuomioistuimen mukaan mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien

tekemisen rekisteröidyn yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorittamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistä, joissa tämä henkilö liikkuu. Tuomioistuimien toteaa lisäksi, ettei tällaisessa tilanteessa voida myöskään sulkea pois sitä, että matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voi sisältyä erityisen arkaluonteisia tietoja, kuten henkilötietoja, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä tai uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ja että niiden arkaluonteisuus oikeuttaa direktiivin 2016/680 10 artiklassa niiden osalta edellytetyyn erityissuojaan, joka koskee myös tietoja, joista selviää epäsuorasti älyllisen päättelyn tai vertailun perusteella tämän luonteisia tietoja. Tuomioistuimen mukaan perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista, johon pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen lainsäädännön soveltaminen voi johtaa, on näin ollen pidettävä vakavana tai jopa erityisen vakavana.

Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion vaatimus tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvonnasta koskee sellaista käsittelyä, jossa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuva puuttumista voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana. Tuomioistuimen mukaan rajoituksen vakavuus riippuu niiden tietojen luonteesta ja arkaluonteisuudesta, joihin toimivaltaiset poliisiviranomaiset voivat saada pääsyn, huomioiden lisäksi rajoituksella tavoitellun yleisen edun mukaisen tavoitteen merkitys sekä matkapuhelimen omistajan yhteys kyseessä olevaan rikokseen tai kyseisten tietojen merkityksellisyys tosiseikkojen toteamisen kannalta.

Tuomioistuimien on LE-tuomiossa arvioinut asiaa nimenomaan matkapuhelimen sisältämien tietojen osalta ja katsonut, että matkapuhelinten sisältämiin tietoihin voi sisältyä erityisen arkaluonteisia tietoja ja sen sisältämien tietojen kokonaisuus voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen henkilön yksityiselämästä. Esimerkiksi talousrikos-, ympäristörikos- tai työriskostutkinnassa voi olla tarve suorittaa myös laite-etsintää sellaisiin laitteisiin, jotka eivät oletettavasti sisällä arkaluonteisia henkilötietoja tai sisältävän sellaista tietoja, joka mahdollistaisi tarkkojen päätelmien tekemistä henkilön yksityiselämästä. Tällaiseen käsittelyyn ei arvion mukaan liity Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa tarkoittamaa vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin.

Täten esityksessä tarkoituksenmukaiseksi on arvioitu jättää tuomioistuimen vahvistuksen piiriin ulkopuolelle sellaiset laite-etsintää koskevat päätökset liittyen laitteita, jotka eivät sisällä arkaluonteisia henkilötietoja tai muutoinkaan sellaisia tietoja, jotka voisivat mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen rekisteröidyn yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorittamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistä, joissa tämä henkilö liikkuu.

Lisäksi oikeasuhtaiseksi on arvioitu jättää tuomioistuimen etukäteisen vahvistuksen piiriin ulkopuolelle sellaiset tilanteet, joissa kyse on laitteen palauttamisesta siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety (PKL 8:21.2). Myöskään tällaiseen käsittelyyn ei liittyisi Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa tarkoittamaa vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin, sillä PKL 8:21.2:n mukaisissa tilanteissa laitteen tietosisältöä tarkasteltaisiin hyvin rajatusti ja vain siltä osin, että laitteen oikea omistaja saadaan selville. Laite-etsintä päätettäisiin ja laitteesta mahdollisesti saadut tiedot hävitettäisiin välittömästi, kun laitteen omistaja olisi varmistunut.

1.2 Valmistelu ja lausuntopalaute

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Valmistelussa on jouduttu poikkeamaan tavanomaisesta lausuntomenettelystä esityksen kiireellisyyden vuoksi. Kiireellisyys johtuu Euroopan unionin tuomioistuimen 4.10.2024 antamasta tuomiosta C-548/21 *CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck*. Tuomion myötä laite-etsintää koskevien päätösten tekemisen tila on jäänyt epäselväksi. Lisäksi esityksessä ehdotetulla muutoksella parannettaisiin perusoikeuksien toteutumisen turvaamista säätämällä tuomioistuimen etukäteiskontrollista tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Edelleen esityksen valmistelun aikana on kuultu asiaan liittyviä viranomaistahoja.

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntopalvelu.fi-sivustolla avoimessa lausuntomenettelyssä x.2.–x.2.2025.

2 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on saattaa pakkokeinolain 8 luvun mukainen laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

3.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää muutettavaksi siten, että laite-etsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta päätöksen vahvistaisi tällöin tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kiireellisissä tilanteissa olisi hankittava tuomioistuimen vahvistus jälkikäteisesti. Muutoksen tarkoituksena on saattaa laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

3.2 Pääasialliset vaikutukset

3.2.1 Yleistä

Vuonna 2024 esitutkintaviranomaisten keskuudessa laite-etsintöjä koskevia päätöksiä on tehty 9 339 eli keskimäärin noin 25 päätöstä päivittäin viikonloput huomioon ottaen. Laite-etsintää koskevien päätösten lukumäärät jakautuvat kuitenkin alueellisesti eri tavoin. Poliisilaitoksittain lukumäärällisesti eniten päätöksiä tehtiin pääkaupunkiseudulla, erityisesti Helsingissä (2024: 1 295 kpl) ja Itä-Uudellamaalla (2024: 1 204 kpl), Sisä-Suomessa (2024: 1 135 kpl), Lounais-Suomessa (2024: 929 kpl) sekä Itä-Suomessa (2024: 1 037 kpl). Ahvenanmaalla päätöksiä on tehty puolestaan vuoden 2024 aikana 30. Tullissa laite-etsintää koskevia päätöksiä on tehty vuoden 2024 aikana 175 ja Rajavartiolaitoksessa 77.

Laite-etsintä on useiden rikosten tutkinnan kannalta keskeinen pakkokeino. Rikoksia tehdään jatkuvasti enenevässä määrin verkossa ja erilaisia tietoteknisiä päätelaitteita käyttämällä, ja myös muissa rikoksissa rikosten ratkaiseva näyttö on usein verkossa tai päätelaitteilla.

3.2.2 Viranomais- ja taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotettava Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion vuoksi tehtävä muutos pakkokeinolain mukaiseen päätöksentekomenettelyyn laite-etsinnöissä aiheuttaa erityisesti poliisille ja tuomioistuimille henkilöresurssi- ja järjestelmäkustannuksia. Tällä hetkellä ei ole olemassa sellaista tietojärjestelmäratkaisua, joka soveltuisi sellaisenaan poliisin tekemien laite-etsintäpäätösten vahvistamisen menettelyyn poliisin ja tuomioistuinten välisessä yhteistyössä.

VIRANOMAINEN	HTV-ARVIO	€-ARVIO
Poliisi	2–3	170 000 – 255 000
Tietojärjestelmä (poliisi)	-	väh. 100 000
Tuomioistuimet	3–5	336 000 – 560 000

Laite-etsintää koskevan päätöksenteon siirtämistä tuomioistuimelle on arvioitu myös aikaisemmin pakkokeinolain muutosten yhteydessä (HE 217/2022 vp, s. 95). Valmistelussa todettiin laite-etsinnän rikoksia koskeva käyttöala huomioiden, että laite-etsinnästä päättämisen säätäminen aina tuomioistuimelle poikkeaisi merkittävästi pakkokeinolain muiden toimivaltuuksien kohdalla omaksutusta päätöksentekotasosta. Ehdotuksen katsottiin poikkeavan merkittävästi myös kotietsinnän osalta säädetyistä menettelyistä, mikä olisi ristiriidassa etsintää koskevan 8 luvun yleisen systematiikan kanssa. Lisäksi ehdotuksella arvioitiin olevan merkittäviä kustannusvaikutuksia.

Poliisille aiheutuvien vaikutusten kannalta on arvioitu, että yhden laite-etsintää koskevan vaatimuksen tekeminen ja vaatimuksen käsittelyyn liittyvät toimet – riippuen siitä, käsitelläänkö vaatimus kirjallisesti tai suullisesti – veisivät pidättämiseen oikeutetulta virkamieheltä työaikaa keskimäärin 20–30 minuuttia. Tämä tarkoittaa poliisin osalta vuodessa yhteensä noin 3000–4500 lisätyötuntia, minkä htv-vaikutus olisi noin 2–3 henkilötyövuotta eli noin 170 000 – 255 000 euroa (1 htv=85 000 e/vuosi). Alustava arvio poliisille aiheutuvista järjestelmäkustannuksista olisi vähintään 100 000 euroa, jos laite-etsintää koskeva vaatimus tuotettaisiin Poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA). PATJA:n käyttäminen asiassa on arvioitu mahdolliseksi toteuttaa.

Lisäksi on alustavasti arvioitu, että Salpa-AIPA-yhteyden kustannuksista olisivat kehittämis- ja ylläpidon osalta 1–2 htv ja järjestelmäkulut poliisille arviolta 15 000–20 000 euroa. Salpa-AIPA-yhteydessä on huomioitava, että Salpassa käsitellään tällä hetkellä vain salaisia pakkokeinoja, eli tämän mahdollisuuden mahdollinen hyödyntäminen edellyttäisi erillistä arviota ja mahdollista teknistä muutostyötä suunnitteluiheen ja arviointiineen.

Myös **tuomioistuinten** osalta muutos tarkoittaisi työmäärän lisäystä nykyisestä. Oletuksena on, että laite-etsintälupien etukäteisvahvistusta koskeva tuomioistuinkäsittely ei olisi kovinkaan vaativaa ja asia voitaisiin pääsääntöisesti päättää ilman istuntokäsittelyä. Arvioitua työmäärää kuitenkin lisäksi, mikäli laitteen omistajaa tai siihen oikeutettua tulisi kuulla ennen ratkaisun tekemistä vahvistamisasiassa. Käytännössä kyseessä olisi työmäärää lisäävästä työvaiheesta yhteydenottoineen. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan, että vain vahvistamista koskevan vaatimuksen tehnyttä viranomaista tai hänen määräämänsä asiaan perehtynyttä virkamiestä voitaisiin kuulla.

Alustavan arvion mukaan yksittäisen asian käsittely etäyhteyksin vaatisi käräjäoikeudessa tuomarilta keskimäärin aikaa noin 10–20 minuuttia/asia. Laite-etsinnässä saatavaan dataan voi liittyä rajoituksia, joista pitää osata tuomioistuimessa määrätä. Käytännössä noin 10 000 asian käsittely vaatisi noin 2 000–3 300 tuntia vuodessa. Jos yhdellä henkilötyövuosi on 220 päivää eli noin 1500 h vuodessa, tarkoittaisi tämä noin 1,3–2,2 henkilötyövuotta vuodessa. Lisäksi asian käsittely edellyttää vireilletulo-, valmistelu- ja päättötoita, joka arvion mukaan vähintäänkin kaksinkertaistaa asian käsittelemiseen kuluvan kokonaisajan. Mikäli tämä työ kohdistuu käräjätuomarille, tarkoittaisi se käytännössä noin 2,6–4,4 tuomarityövuoden lisäystä käräjäoikeuksiin vuositasona. Yhden tuomarin henkilötyövuoden kustannuksesta on arvioitu olevan noin 112 000 euroa, jolloin kustannusvaikutus käräjäoikeuksien osalta olisi noin 336 000–560 000 euroa eli 3–5 htv/vuosi. Jos taas valmistelu- ja jälkitoimet hoidetaan kansliahenkilökunnan toimesta, kustannus on tätä vastaavalla tavalla jonkin verran pienempi. AIPA-järjestelmän myötä suuntaus on enenevässä määrin ollut se, että pakkokeinot ovat tuomarivetoisia.

Kustannusvaikutuksia arvioitaessa tulee myös huomioida, että asioita tulisi virka-ajan ulkopuolella käsiteltäväksi päivystysluonteisesti eli käytännössä lisäksi päivystyksestä aiheutuvia kustannuksia ja edellyttää sitä työtä (kuten nykyiselläänkin) kaikissa käräjäoikeuksissa. Näitä kustannuksia ei ole huomioitu yllä olevaan laskelmaan, eikä mahdollista ole ollut arvioida, kuinka paljon laite-etsinnöistä ovat sellaisia, että niiden osalta olisi esitutinnan tarpeiden osalta saatava ratkaisu heti ottaen huomioon myös se, esityksessä ehdotetusti tuomioistuimen jälkivahvistus tulisi kyseeseen kiiretilanteissa.

Kokonaisuuden kannalta on myös huomioitava muutoksenhaun osuus, jota on vaikea arvioida. Voimassa olevan PKL 8:29a:n mukaisesti laitteen haltijalla tai muulla laitteeseen oikeutetulla henkilöllä olisi mahdollisuus tietyissä tapauksissa saattaa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi.

Muutoksista aiheutunee edellä mainitusti myös tietojärjestelmämuutoksia. Ennen mahdollisia tietojärjestelmämuutoksia laitelupien käsittely tuomioistuimessa edellyttäisi manuaalista tietojen syöttämistä ja ratkaisuihin liittyviä toimia. Muutokset edellyttänevät myös tuomioistuinten pakkokeinoasioita käsittelevän henkilökunnan kouluttamista.

3.2.3 Tietojärjestelmämuutokset ja vaihtoehdot

Edellä mainitusti asian käsitteleminen tuomioistuimissa ja siihen liittyvä toimintamenettely poliisin kanssa edellyttäisi tietojärjestelmämuutoksia suunnitteluineen ja kehityksineen. Ennen mahdollista muutosta asian käsitteleminen tulisi toteutetuksi tuomioistuimissa manuaalisesti. Tämän voidaan arvioida hidastavan asian käsittelyä tuomioistuimissa. Seuraavaksi esitetyt vaihtoehdot vaikutuksineen ovat alustavia arvioita ja niihin liittyy tiettyjä epävarmuustekijöitä, jotka selventyvät tarkemmin vasta kehitysvaiheessa.

Asia tulisi vireille käräjäoikeuteen poliisin lähettämällä sähköpostilla. Käräjäoikeus kirjaisi asian AIPA-järjestelmään pakkokeinomenettelytavan alle ja ratkaisisi asian olemassa olevilla asian käsittelyn toiminnallisuuksilla. Ratkaisu lähetettäisiin tiedoksi poliisille ratkaisuasikirjan jakelutoiminnallisuudella sovittuun sähköpostiin. Edellä mainittu kuitenkin edellyttää, että AIPA-järjestelmään luotaisiin uusia asianimikkeitä laite-etsinnöille. Ennen tietojärjestelmiin tehtäviä muutoksia asioiden käsittely on mahdollista AIPA:ssa käyttämällä asianimikettä ”muu pakkokeinovaatimus”. Kokonaisuuden osalta on arvioitu kustannukseksi noin 15 000 euroa (20 htp). Työmäärä arvio sisältää määrittelyn, toteutuksen ja testauksen (ks. alla taulukossa *vaihtoehto A*).

Salpa-AIPA-rajapinnan osalta kyse olisi arvion mukaan suuremmasta muutoksesta. Kyse olisi rajapintamenettelystä mainittujen järjestelmien välillä. Asia tulisi vireille käräjäoikeuteen rajapintaa pitkin. Käräjäoikeus ratkaisisi asian olemassa olevilla asian käsittelyn toiminnallisuuksilla, joita tulisi mahdollisesti täydentää. Asiassa tehty ratkaisu jaettaisiin rajapintaa pitkin tiedoksi poliisin tietojärjestelmään. Mainitun menettelyn toteuttaminen vaatisi rajapintatoteutuksen ja uusia asanimikkeitä laite-etsinnöille. Mikäli käytettäisiin Salpa-AIPA-rajapintaa, tulisi laite-etsintäasioista muodostua AIPA-järjestelmään ei-salainen pakkokeino. Tätä voitaisiin säädellä laite-etsintä-asanimikkeiden asiatyypillä.

Työmääräarvioon vaikuttaa merkittävästi, tarvitseeko rajapintatoteutuksen lisäksi myös AIPA-järjestelmään uusia rakenteisia kenttiä, joihin vastaanotetaan tietoa ja joista lähetetään tietoa myös takaisin. Rajapintatoteutuksessa tulee huomioida myös mahdollinen ratkaisiasiakirjan lähettäminen rajapinnan kautta.

Salpa-AIPA-rajapintamenettelyn osalta on arvioitu kustannukseksi noin 110 000 euroa (150 htp). Työmääräarvio sisältää määrittelyn, toteutuksen ja testauksen ilman uusia rakenteisia kenttiä ja toteutus Salpa-AIPA-rajapinnalla, missä ratkaisiasiakirja lähetettäisiin rajapintaa pitkin Salpaan (ks. alla taulukossa *vaihtoehto B*).

Uusia rakenteisia kenttiä sisältävällä toteutuksella on arvioitu kustannukseksi noin 260 000 euroa (350 htp). Työmääräarvio sisältää määrittelyn, toteutuksen ja testauksen rakenteisilla kentillä ja toteutuksen Salpa-AIPA-rajapinnalla (ks. alla taulukossa *vaihtoehto C*).

Edellä mainittujen Salpa-AIPA-vaihtoehtojen osalta on arvioitu alustavasti ylläpitokustannuksiksi noin 15 000 euroa/vuosi. Kuvattujen vaihtoehtojen mahdollista toteuttamisaikataulua ei tässä vaiheessa ole ollut mahdollista arvioida tarkemmin. Olettamuksena on kuitenkin, että B- ja C-vaihtoehtojen osalta olisi kyse kevästä 2026. Vaihtoehto A:n toteutuksen osalta mahdollinen muutos olisi todennäköisesti mahdollista toteuttaa aikaisemmin ja viimeistään syksyyn 2025 mennessä.

Lisäksi on huomioitava, että mikäli poliisin osalta päädyttäisiin muuhun kuin Salpa-vaihtoehtoon, tulisi työmäärät arvioida myös AIPA:n osalta uudelleen. Arviolta työmäärä olisi kuitenkin selvästi suurempi, kuin Salpa-AIPA-rajapintaa käyttäen.

VAIHTOEHTO	HTP-ARVIO	€-ARVIO
A	20	n. 15 000
B	150	n. 110 000
C	350	n. 260 000
B+C ylläpitokustannus	-	n. 15 000/vuosi

4 Muut toteuttamisvaihtoehdot

4.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

4.1.1 Syyttäjä toimisi vahvistavana viranomaisena

Edellä jaksossa 1.1 on käsitelty tarkemmin Euroopan unionin asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä. Tuomioistuimen oikeuskäytännön osalta selvää ei ole, miltä osin riippumattomalle hallinnolliselle viranomaiselle asetetut vaatimukset suhtautuvat syyttäjään laite-etsintää koskevan päätöksentekomenettelyn kannalta. Valmistelun aikana on siten ollut harkittavana myös vaihtoehto, jossa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen laite-etsinnän toimittamisesta vahvistaisi syyttäjä.

Esityksen valmistelussa pohdittu ratkaisu syyttäjän osalta vastaisi soveltuvin osin menettelyltään esityksessä ehdotettua, mutta esitutkintaviranomaiseen kuuluvan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintäpäätöksen vahvistaisi syyttäjä, joka voisi ottaa asian päätettäväkseen. Sama koskisi myös kiiretilanteiden mukaista jälkikäteisvahvistusta. Syyttäjällä, joka voisi ottaa asian päätettäväkseen, tarkoitettaisiin sellaista syyttäjää, jonka tehtävänä ei olisi myöhemmin nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 2 §:n mukaisesti.

Syyttäjän valitsemista päätöksen vahvistavaksi oikeusviranomaiseksi puoltaisi muun ohella vahvistamiseen liittyvän menettelyn mahdollinen joustavuus ja joutuisuus sekä jossain määrin mahdollinen kustannustehokkuus verrattuna asian käsittelemiseen tuomioistuimessa. Lisäksi lähtökohtaisesti poliisi-syyttäjä-ratkaisu ei välttämättä edellyttäisi vastaavanlaajuisia tietojärjestelmämuutoksia, mutta toisaalta tällöin menettelyn toteuttaminen todennäköisesti tarkoittaisi manuaalisen työn eli henkilötyön lisääntymistä.

Esityksen valmistelussa on arvioitu, että syyttäjien osalta muutos tarkoittaisi myös työmäärän lisäystä nykyisestä. Syyttäjien etu- ja jälkikäteisvahvistettavaksi tulisi niin ikään lähes kaikki laite-etsinnät (pl. tietyt poikkeustilanteet). Oletuksena on, että laite-etsintäasioiden käsittely syyttäjien toimesta ei olisi välttämättä kovinkaan vaativaa ja hoituisi etäyhteyksin sekä käsiteltäisiin nopeasti (arviolta 5–20 minuuttia/asiana). Päätös toimittaisiin vahvistettavaksi tutkinnanjohtajan esityksen perusteella se joko hyväksyen tai hyläten. Käytännön päätöksenteossa tutkinnanjohtajan lyhyen kirjallisen esityksen perusteella arvioitaisiin, onko asialliset syyt sille, että laite-etsintä vaikuttaa tarpeelliselta ja suhteelliselta tutkintatoimenpiteeltä ja että sille on lain säätämät edellytykset. Alustavan arvion mukaan htv-vaikutus voisi olla noin 2–5 htv/vuosi eli noin 180 000–450 000 euroa (90 000 e/vuosi). Muutokset edellyttäisivät myös henkilökunnan kouluttamista.

Vaikka poliisi-syyttäjä-ratkaisu on arvioitu jossain määrin menettelyltään kevyemmäksi kuin laite-etsintäpäätöksen vahvistaminen tuomioistuimen toimesta, syyttäjäratkaisu ei olisi ongelmaton. Kuten edellä jaksossa 1.1 on todettu, Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiota – ottaen huomioon myös *Prokuratuur*-tuomio – on mahdollista tulkita myös siten, että syyttäjä ei voisi toimia sellaisena riippumattomana hallinnollisena viranomaisena, joka voisi suorittaa edellytetyn etukäteiskontrollitehtävän.

Edellä jaksossa 1.1 mainitusti *Prokuratuur*-tuomion 54 kohta huomioon ottaen mahdollista on myös tulkita, että Suomessa syyttäjä ”yhtäältä osallistuu rikostutkinnan suorittamiseen” ETL 2:1.3:n ja 5:3.2:n säätämällä tavalla, ja syyttäjä ei myöskään objektiivisuusvelvollisuudestaan huolimatta ”toisaalta ole neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden”, koska ROL 1:2.1:n mukaan syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä.

Valmistelussa havaittiin ongelmalliseksi myös tilanteet, joissa syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana. Tällaisia tilanteita olisivat niin sanotut poliisirikostutkinnat. Lisäksi syyttäjälaitoksesta annetun lain 7 §:n mukaan syyttäjiä ovat valtakunnansyyttäjä ja apulaisvaltakunnansyyttäjä sekä 8 §:n mukaan erityissyyttäjiä ovat valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, joiden syyteoikeudesta säädetään perustuslain 110 §:ssä. Mahdollista siten on, että edellä mainitut toimisivat tutkinnanjohtajina tietyssä rikostutkinnassa. Tällaisissa tilanteissa ongelmallista voisi olla rikostutkintaan nähden erillisen syyttäjän etukäteisvahvistuksen hankkiminen ottaen huomioon myös valtakunnansyyttäjän devoluutio- ja substituutio-oikeudet.

Muutoksista saattaisi aiheutua myös tietojärjestelmämuutoksia. Ennen mahdollisia tietojärjestelmämuutoksia laitelupien vahvistusmenettely saattaisi edellyttää manuaalista tietojen syöttämistä ja ratkaisuihin liittyviä toimia.

4.1.2 Suostumukseen perustuva laite-etsintä

Esityksen valmistelussa myös tarkasteltiin mahdollisuutta jättää tuomioistuimen vahvistusmenettelyn piirin ulkopuolelle laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön nimenomaiseen suostumukseen perustuva laite-etsintä. Kyse voisi olla esimerkiksi oikeudesta luopumisesta tuomioistuimen vahvistusedellytykseen liittyen.

Pakkokeinolaki sisältää nykyisin suostumukseen perustuvaa pakkokeinon käyttämistä koskevaa sääntelyä tietyissä erikseen säännellyissä tapauksissa. PKL 10:7:ssä säädetään televalvonnasta telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella. PKL 10:9:n mukaan pääsääntöisesti tuomioistuin päättää tällaisesta televalvonnasta, mutta pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä että kyse on rikoksesta, jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaitteeseen on oikeudettomasti toisen hallussa tai telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä lähestymiskiellon rikkomisesta, rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohdassa tarkoitettua ilkeävaltaa tai mainitun lain 24 luvun 1 a §:ssä tarkoitettua viestintärauhan rikkomisesta.

Nämä säännökset poikkeavat kuitenkin nyt käsillä olevasta tilanteesta siinä, että niissä kyse on ennen kaikkea pakkokeinojen soveltamisalan laajentamisesta epäillyn eduksi. Epäilty voi suostua itseensä kohdistuvaan televalvontaan esimerkiksi osoittaakseen, ettei ole syyllistynyt tutkittavana olevaan telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn lähestymiskiellon rikkomiseen. Sitä vastoin laite-etsinnässä kyse olisi lähtökohtaisesti vain esitutkintaviranomaisten rikoksen selvittämiseen liittyvistä tarpeista, koska epäillyn ei lähtökohtaisesti tarvitse antaa tietoja laitteestaan vapaaehtoisesti. Toisaalta estettä ei ole sille, että rikoksesta epäilty voisi antaa vapaaehtoisesti laitteensa syyttömyyttä tukevan näytön etsimiseksi.

Joka tapauksessa laite-etsintää sinänsä ei välttämättä voitaisi perustaa suostumukseen, koska jos laite-etsintä olisi mahdollista toteuttaa henkilön tahdosta riippumatta viranomaisen päätöksellä, laite-etsinnän toteuttaminen ei välttämättä olisi vapaaehtoista eikä kyse olisi siten aidosta, vapaaehtoisuuteen perustuvasta suostumuksesta. Arvioitavana voisi siten olla enintään tuomioistuinkäsittelystä luopuminen. Nyt käsillä olevan esityksen valmistelussa on arvioitu, että asia edellyttäisi tarkempaa arviointia kaikkien asianosaisten kannalta. Valmistelussa on siten katsottu, että asiaan liittyvä tarkastelu olisi perustellumpaa tehdä erillisen arvioinnin yhteydessä.

4.1.3 Tuomioistuimen etukäteisvahvistuksesta poikkeaminen silloin, kun laite ei sisällä arkaluonteisia tietoja

Esityksen valmistelussa myös tarkasteltiin mahdollisuutta jättää tuomioistuimen vahvistusmenettelyn piiriin ulkopuolelle sellainen laite-etsintä, jossa laite-etsinnän kohteena oleva laite ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja tai muita arkaluonteisia henkilötietoja taikka henkilön yksityiselämään liittyviä tietoja. Tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskeva vaatimus on LE-tuomioissa kytketty sellaiseen käsittelyyn, jossa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana. Tältä osin tarkasteltiin mahdollisuutta, että tuomioistuimen vahvistusmenettelyn ulkopuolelle rajattaisiin sellaiset tilanteet, joissa kohteena olisivat sellaiset laitteet, jotka eivät sisältäisi lainkaan henkilötietoja tai ainakaan arkaluonteisina pidettäviä henkilötietoja tai muutoinkaan tietoja henkilön yksityiselämästä. Tällaisten laitteiden osalta laite-etsinnän ei arvioitu johtavan sellaiseen vakavaan tai erityisen vakavaan perusoikeuksiin puuttumiseen, joka edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisvalvontaa.

Täysi varmuus laitteen sisältämistä tiedoista ei kuitenkaan liene mahdollista ennen laite-etsinnän toimittamista. Digitaalisen kehityksen myötä laitteiden ominaisuudet ovat laajentuneet ja laitteet voivat pääasiallisen käyttötarkoituksensa lisäksi sisältää muita elementtejä, jotka eivät välttämättä ole tiedossa etukäteen muille kuin laitteen haltijalle tai sen käyttäjälle. Tämän vuoksi esityksen valmistelussa katsottiin perustelluksi, ettei asiaa koskeva poikkeustilanne olisi ennakoitavissa laitteen sisältämien tietojen osalta ehdotonta.

4.2 Ulkomaiden lainsäädäntö

4.2.1 Ruotsi

Ruotsissa tutkinnanjohtajana toimii pääsääntöisesti syyttäjä. Ruotsissa ei ole käytössä nimenomaisesti samanlaista pakkokeinoa kuin PKL 8:29:n mukainen laite-etsintä.

Mikäli tutkinnan yhteydessä on tarve saada tutkia tietyn laitteen sisältöä tarkemmin, kuten matkapuhelimen, laite voidaan takavarikoida sisältäen näin myös laitteen tutkimisen. Takavarikosta säädetään oikeudenkäymiskaaren (*rättegångsbalk 1942:740*) 27 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan mikä tahansa esine voidaan takavarikoida, jos perustellusti voidaan olettaa esineellä olevan merkitystä rikostutkinnassa. Lähtökohtaisesti takavarikosta päättää 4 §:n mukaan tutkinnanjohtaja, joka voi olla syyttäjä tai poliisiviranomainen. Lisäksi 5 §:n mukaan tuomioistuin voi päättää takavarikosta tutkinnanjohtajan vaatimuksesta.

Lähtökohtana Ruotsissa siten on, että takavarikosta päättää syyttäjä, mutta edellä mainitusti siitä voi päättää myös tuomioistuin syyttäjän tai poliisiviranomaisen vaatimuksesta.

4.2.2 Muut jäsenvaltiot

Saksassa ei lainsäädännössä erikseen nimenomaisesti sinänsä säädetä laite-etsinnästä, vaan kansallisessa rikosprosessissa koskevassa laissa eritellään takavarikko ja laitteen tietosisällön tarkistaminen (*Strafprozeßordnung* (StPO) mm. 94, 98 ja 110(3) §). Saksassa tuomioistuimen pääsääntöisesti päättää takavarikosta, kuten matkapuhelimen, mutta kiireellisissä tapauksissa syyttäjä voi tehdä päätöksen, minkä jälkeen päätös on saatettava tuomioistuimen vahvistettavaksi kolmen päivän sisällä, mikäli laitteen haltija tai aikuinen sukulainen ei ole ollut takavarikon toimittamisen aikana läsnä tai mainitut henkilöt nimenomaisesti vastustavat takavarikkoa. Henkilöllä on kuitenkin mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen tarkasteltavaksi. Edellä mainittu soveltuu myös koskien laitteen sisällön tarkastelua.

Niin ikään **Alankomaissa** syyttäjä voi pääsääntöisesti tehdä laite-etsintää koskevan päätöksen, mutta Euroopan unionin tuomioistuimen LE-ratkaisun vuoksi syyttäjän päätös on edellyttänyt tutkintatuomarin luvan. Kansallinen sääntely on Alankomaissa parhaillaan korkeimmassa oikeudessa käsiteltävänä juuri siksi, että syyttäjää ei välttämättä pidetä riippumattomana hallintoviranomaisena tuomioistuimen *Prokuratuur*-tuomion mukaisesti.

Virossa tietyissä tilanteissa poliisi voi päättää laite-etsinnästä, mutta mitä ilmeisimmin käytäntönä on, että laite-etsintä suoritetaan etsinnän yhteydessä, minkä osalta lupa haetaan etu- tai jälkikäteisesti tuomioistuimelta. Myös **Tanskassa** mitä ilmeisimmin tuomioistuimet vastaavat laite-etsintää koskevista päätöksistä.

5 Säännöskohtaiset perustelut

29 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että uuden *1 momentin* mukaan laite-etsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätöksen vahvistaisi tällöin tuomioistuin. Kyse olisi etukäteisvahvistuksesta, jota ilman laite-etsintää ei saisi toimittaa tiettyjä jäljempänä mainittavia poikkeuksia lukuun ottamatta. Asian vahvistaminen tapahtuisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksen perusteella se joko hyväksyen tai hyläten. Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasiain käsittelystä sekä 8 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään erityistä kotietsintää koskevan päätöksen kantelu-oikeudesta. Laite-etsinnän vahvistamista koskeva vaatimus olisi otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia olisi ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voitaisiin pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla olisi puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia voitaisiin ratkaista kansliassa ilman istunokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.

Koska momentin mukaan vahvistamisessa olisi kyse tuomioistuimen etukäteisluvasta laite-etsinnän suorittamiseksi, lukuun ottamatta jälkikäteisvahvistustilanteita, lähtökohtana olisi asian ratkaiseminen kansliassa ilman istunokäsittelyä. Tämä olisi kuitenkin aina tuomioistuimen päätettävissä, sillä laite-etsinnässä hankittavaan tietoon voi myös liittyvä rajoitteita, kuten esimerkiksi pakkokeinolain PKL 8:1.3:ssa tarkoitettua tietoa.

Vahvistusmenettelyssä tuomioistuin tekisi päätöksen, johon kirjattaisiin lyhyesti, hyväksytäänkö tai hylätäänkö pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus laite-etsintäpäätöksen vahvistamisesta. Jos vahvistamisesta kieltäydytään, päätökseen tulisi kirjata kieltäytymisen peruste. Laite-etsintää ei saisi tässä tilanteessa toimittaa.

Lisäksi uuden *2 momentin* mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintäpäätös ei edellyttäisi vahvistusta, jos on perusteltu syy olettaa, että laite ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja tai muita arkaluonteisia henkilötietoja taikka henkilön yksityiselämään liittyviä tietoja. Jos laite-etsinnässä 3 momentissa tarkoitettuja kiiretilanteita lukuun ottamatta havaitaan, että laite sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä, tulisi laite-etsintä keskeyttää ja saattaa päätös viivytyksettä tuomioistuimen vahvistettavaksi.

Perustellulla syyllä olettaa tarkoitettaisiin sitä, että laite-etsinnästä päättävän pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tapauskohtaisen arvion perusteella on hyvin todennäköistä, että kyseinen laite ei sisällä mitään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä. Jäljempänä on mainittu esimerkinomaisesti sellaisia laitteita tai tietyssä yhteydessä käytettäviä laitteita, jotka eivät

lähtökohtaisesti sisällä tällaisia tietoja. Etukäteisvalvonnasta poikkeaminen edellyttäisi joka tapauksessa aina viranomaisen tapauskohtaista harkintaa, jotta etukäteisvalvonnasta poikkeaminen ei voi johtaa käsittelyyn, jossa olisi kyse vakavasta tai jopa erittäin vakavasta puuttumisesta perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa suojattuihin perusoikeuksiin ja joka tulisi LE-tuomion edellyttämällä tavalla sitoa etukäteisvalvontaan.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvilla tiedoilla tarkoitetaan rikosasioiden tietosuojalain 11§:n 1 momentin mukaan henkilötietoja, joista ilmenee etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus taikka ammattiliiton jäsenyys, sekä geneettiset tiedot, luonnollisen henkilön yksiselitteiseen tunnistamiseen tarkoitettut biometriset tiedot sekä terveyttä taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja seksuaalista suuntautumista koskevat tiedot. Muilla arkaluonteisilla henkilötiedoilla tarkoitetaan laajempaa tietojoukkoa kuin rikosasioiden tietosuojalain tarkoittamat erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat tiedot. Tällaisia arkaluonteisia henkilötietoja ovat esimerkiksi maksukorttitiedot, tilitiedot, rikostuomioita ja rikoksia koskevat sekä sosiaalihuollon asiakastiedot (ks. PeVL 26/2018 vp, PeVL 15/2018 vp, PeVL 14/2018 vp, PeVL 3/2017 vp, PeVL 13/2016 vp, PeVL 14/2009 vp). Henkilön yksityiselämään liittyvillä tiedoilla tarkoitettaisiin sellaisia tietoja, joista voisi tehdä päätelmiä henkilön yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorittamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistä, joissa tämä henkilö liikkuu. Tällainen tieto voisi pitää sisällään muun muassa tietoja henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista. Tällaisia tietoja sisältävät laitteet ovat ainakin henkilökohtaiseen tai päivittäiseen käyttöön tarkoitettut matkapuhelimet, (tabletti-)tietokoneet tai muut vastaavanlaiset laitteet. Edellä jaksossa 1.1 mainitusti kyse olisi esimerkiksi laite-etsinnästä sellaisiin laitteisiin, jotka eivät lähtökohtaisesti sisällä mitään arkaluonteisia henkilötietoja tai tietoja, joista voisi tehdä päätelmiä henkilön yksityiselämästä. Tällaisia laitteita voivat olla esimerkiksi yritysten erilaiset työntekoon tarkoitettut laitteet, kuten työmaakoneet, kameravalvontalaitteet, kulkuneuvojen tietotekniset laitteet, ohjainlaitteet ja -palvelimet, liikenteen reititykseen liittyvät koneet, teollisuuden koneet ja laitteet sekä datan muodossa olevat kirjanpidot.

Lisäksi 2 momentin mukaan tuomioistuimen vahvistuksen piiriin eivät kuuluisi tapaukset, joissa olisi kyse pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momentissa tarkoitusta tilanteesta. Kyse olisi laitteen palauttamisesta siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikokselta joltakulta viety. Toimitettaessa laite-etsintä laitteen palauttamiseksi sille, jolta se on rikoksella viety, laitteen tietosisällön tarkastelu tulisi rajautua laitteen oikean omistajan selvittämiseen. Edellä jaksossa 1.1 on selostettu tilanteeseen liittyvää oikeasuhteisuutta ja laite-etsinnän sisältöä kyseisissä tilanteissa.

Etukäteisvalvonnasta poikkeaminen edellyttäisi joka tapauksessa aina viranomaisen tapauskohtaista harkintaa, jotta etukäteisvalvonnasta poikkeaminen ei voi johtaa käsittelyyn, jossa olisi kyse vakavasta tai jopa erittäin vakavasta puuttumisesta perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa suojattuihin perusoikeuksiin ja joka tulisi LE-tuomion edellyttämällä tavalla sitoa etukäteisvalvontaan.

Pykälän uuden 3 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää laite-etsinnästä myös silloin kun laite-etsinnän välitön toimittaminen olisi asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Välttämätön kiireellinen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun on olemassa korostunut riski siitä, että rikoksen selvittämisen kannalta olennaiset tiedot häviävät laitteelta lyhyen ajan kuluessa tai siitä, että epäilty tuhoaa laite-etsinnän kohteena olevan materiaalin. Asia olisi saatettava tuomioistuimen vahvistettavaksi heti, kun se on mahdollista,

kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta. Lisäksi jos kysymys olisi 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää.

6 Lakia alemman asteinen sääntely

Pakkokeinolain 3 luvun 1 §:ssä säädetään vangitsemisesta päättävästä viranomaisesta. Pykälän 2 momentin mukaan käräjäoikeuksien päivystyksestä kiireellisissä tapauksissa säädetään oikeusministeriön asetuksella. Oikeusministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä käräjäoikeuksien päivystyksestä kiireellisissä tapauksissa.

Oikeusministeriön asetuksessa vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa (953/2013, jäljempänä *oikeusministeriön päivystysasetus*) säädetään käräjäoikeuksista, jotka kiireellisissä tapauksissa saavat päättää muun ohella pidätetyn vangitsemisesta sekä salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 1 momentin ja 10 luvun 43 §:n 1 momentin mukaisissa asioissa.

Oikeusministeriön päivystysasetuksen 2 §:ssä säädetään käräjäoikeuksien päivystyksestä. Päivystyksellä tarkoitetaan pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeuden valmiutta päivystysalueellaan vapunpäivänä, juhannusaattona, itsenäisyyspäivänä, jouluaattona sekä lauantaina, sunnuntaina ja muuksi päiväksi sattuvana kirkollisena juhlapäivänä 1) vastaanottaa pidätettyä koskevia vangitsemisvaatimuksia sekä käsitellä vangitsemisasiota, 2) vastaanottaa vaatimuksia ja esityksiä salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa lupa-asioissa ja ratkaisussa sekä käsitellä näitä asioita, 3) vastaanottaa ilmoituksia ulkomaalaisen säilöönnotosta, poikkeuksellisesta sijoittamisesta ja lapsen asumisvelvollisuudesta sekä käsitellä näitä asioita, 4) vastaanottaa ilmoituksia niskoittelun vuoksi vangittavaksi määrätyn velallisen asioissa sekä käsitellä näitä asioita. Pykälän 2 momentin mukaan päivystys 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa ulottuu muuhunkin kuin 1 momentissa mainittuun käräjäoikeuksien kanslioiden aukioloajan ulkopuoliseen aikaan.

Oikeusministeriön päivystysasetuksessa pakkokeinolakiin liittyvä päivystystoiminta on rajattu nykyisellään vangitsemista sekä salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja koskeviin asioihin. Asetuksessa ei siten säädetä sellaisesta käräjäoikeuksien päivystystoiminnasta, joka ulottuisi edellä kuvattua laajemmin eri pakkokeinoihin taikka nimenomaisesti pakkokeinolain 8 luvussa tarkoitettuun laite-etsintään.

Esityksessä ehdotetaan, että laite-etsintää koskevan päätöksen vahvistaisi tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Laite-etsintää koskeva vaatimus olisi otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, minkä lisäksi asia olisi ratkaistava kiireellisesti. Asia voitaisiin myös ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Laite-etsinnän tutkinnallisen merkityksen ja esitutkinnan tarpeiden vuoksi laite-etsinnän toimittamista koskevia päätöksiä tulisi mahdollisesti käsitellä ja ratkaista myös päivystysluontoisesti virka-ajan ulkopuolella.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusministeriön päivystysasetuksen 1 §:n 1 kohtaa muutettaisiin siten, että asetuksen soveltamisala ulotettaisiin kattamaan myös laite-etsinnän toimittamista koskevan päätöksen vahvistamisen pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaisissa asioissa. Lisäksi ehdotetaan, että asetuksen 2 §:n 1 momentin 2 kohtaa päivystyksestä muutettaisiin vastaavin osin.

Lisäksi on huomioitava, että oikeusministeriön päivystysasetuksen 1 §:n 1 kohdassa viitataan poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lakiin (1251/1995), joka on kumottu lailla sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014). Eduskunta on 25.2.2025 antanut kyseisen lain kokonaisuudistukseen liittyen eduskunnan vastauksen EV 2/2025 vp; hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2023 vp). Puolustusministeriöstä saadun tiedon mukaan uusi laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa, jolla kumotaan voimassa oleva laki, on suunniteltu tulevan voimaan 1.12.2025. Kokonaisuuteen liittyvien aikaisempien ja tulevien muutosten johdosta tarkoituksenmukaiseksi on katsottu päivystysasetuksen muutoksen laajempi tarkastelu erikseen tehtäväksi.

7 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan kevään 2025 aikana. Lakia alettaisiin soveltaa sen tultua voimaan, jolloin esityksessä ehdotettu säännös soveltuisi lain voimaantullessa vireillä oleviin rikosasioihin ja niiden tutkintaan.

8 Suhde talousarvioesitykseen

Esityksellä ei ole talousarviovaikutuksia. Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa. Linjaus on toistettu huhtikuussa 2024 hallituksen kehysriihen yhteydessä. Esityksen mukaan ehdotetusta sääntelystä johtuvat uudet tehtävät hoidettaisiin tämän linjauksen mukaisesti nykyisten määrärahojen puitteissa.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esityksessä ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan ja 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen kannalta sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaisen yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisen ja 8 artiklan mukaisen henkilötietojen suojan kannalta.

Esityksessä ehdotetun seurauksena tuomioistuimien arvioisi laite-etsinnän edellytysten täyttymistä suhteessa perusoikeuksien toteutumiseen jo etukäteisesti. Tämän lisäksi käytettävissä olisi myös voimassa olevan sääntelyn mukaisesti tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta tietyissä tilanteissa. Tuomioistuimen vahvistukseen perustuvalla etukäteiskontrollilla varmistettaisiin oikeudenmukainen tasapaino yhtäältä rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien oikeutettujen intressien ja toisaalta henkilöiden, joiden tietoihin pääsy koskee, yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä. Pakkokeinolakiin ehdotetun muutoksen voidaan siten katsoa vahvistavan yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien toteutumista, kun päätöksen laite-etsinnästä vahvistaisi tuomioistuin.

Esityksessä ehdotetusti tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta voitaisiin poiketa tietyissä erikseen määritellyissä tilanteissa. Tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskeva vaatimus on LE-tuomiossa kytketty sellaiseen käsittelyyn, jossa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana. Epäilystä rikoksesta ja tutkinnan tarpeista riippuen laite-etsintä voidaan kohdistaa muun ohella myös sellaisiin laitteisiin, jotka eivät sisällä lainkaan henkilötietoja tai ainakaan arkaluonteisina pidettäviä henkilötietoja tai muutoinkaan tietoja henkilön yksityiselämästä. Tällaisten laitteiden

osalta laite-etsinnän ei voida katsoa johtavan sellaiseen vakavaan tai erityisen vakavaan perusoikeuksiin puuttumiseen, joka edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisvalvontaa. Toimitettaessa laite-etsintä laitteen palauttamiseksi sille, jolta se on rikoksella viety, laitteen tietosisällön tarkastelu on rajoittuisi puolestaan laitteen oikean omistajan selvittämiseen. Myöskään tällaisissa tilanteissa käsittelyn ei katsota johtavan LE-tuomiossa tarkoitettuun perusoikeuksiin kohdistuvaan vakavaan tai erityisen vakavaan puuttumiseen. Esityksessä ehdotettujen poikkeusten oikeasuhteisuutta on arvioitu myös jaksossa 1.1 ja säännöskohtaisissa perusteluissa.

Esityksessä ehdotettavat poikkeukset etukäteisvalvontaan on rajattu perusoikeuskirjan 52(1) artiklan reunaehtojen edellyttämällä tavalla välttämättömään, sillä poikkeaminen olisi mahdollista ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa on perusteltu syy olettaa, että laite ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia henkilötietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä. Kuitenkin jos laite-etsinnässä tarkoitettuja kiiretilanteita lukuun ottamatta havaitaan, että laite sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä, tulee laite-etsintä keskeyttää ja saattaa päätös viivytyksettä tuomioistuimen vahvistettavaksi.

Poikkeaminen olisi mahdollista lisäksi pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa ainoastaan siltä osin ja niin kauan, että laitteen oikea omistaja saadaan selville. Esityksessä ehdotettavien poikkeusten arvioidaan näin ollen olevan perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattujen perusoikeuksien näkökulmasta hyväksyttäviä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 29 § seuraavasti:

8 luku

Etsintä

29 §

Laite-etsinnästä päättäminen

Laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätöksen vahvistaa tällöin tuomioistuin. Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä sekä 8 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään erityistä kotietsintää koskevan päätöksen kanteluoikeudesta. Laite-etsinnän vahvistamista koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istutokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin päättää laite-etsinnästä, jos on perusteltu syy olettaa, että laite ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä. Jos laite-etsinnässä 3 momentissa tarkoitettuja kiireilanteita lukuun ottamatta havaitaan, että laite sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä, tulee laite-etsintä keskeyttää ja saattaa päätös viivytyksettä tuomioistuimen vahvistettavaksi. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi myös päättää laite-etsinnästä 21 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös silloin kun laite-etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Asia on saatettava tuomioistuimen vahvistettavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta. Jos kysymys on 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

Laki

pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 29 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

29 §

29 §

Laite-etsinnästä päättäminen

Laite-etsinnästä päättäminen

Laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja 15 §:n 3 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa poliisimies noudattaen soveltuvin osin 16 §:ssä säädettyä. Jos kysymys on 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää.

Laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. *Päätöksen vahvistaa tällöin tuomioistuim.* Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä sekä 8 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään erityistä kotietsintää koskevan päätöksen kanteluoikeudesta. Laite-etsinnän vahvistamista koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istunokäsittelyä, jos tuomioistuim harkitsee sen soveliaaksi.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin päättää laite-etsinnästä, jos on perusteltu syy olettaa, että laite ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä. Jos laite-etsinnässä 3 momentissa tarkoitettuja kiiretilanteita lukuun ottamatta havaitaan, että laite sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä, tulee laite-etsintä keskeyttää ja saattaa päätös viivytyksettä tuomioistuimen vahvistettavaksi. Pidättämiseen oikeutettu

Voimassa oleva laki

Ehdotus

virkamies voi myös päättää laite-etsinnästä 21 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tilanteessa.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös silloin kun laite-etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Asia on saatettava tuomioistuimen vahvistettavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta. Jos kysymys on 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

Oikeusministeriön asetus

vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa annetun oikeusministeriön asetuksen 1 ja 2 §:n muuttamisesta

Oikeusministeriön päätöksen mukaisesti
muutetaan vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa annetun oikeusministeriön asetuksen (953/2013) 1 §:n 1 kohtaa, sellaisena kuin se on asetuksessa 184/2018, ja 2 §:n 1 momentin 2 kohtaa, sellaisena kuin se on asetuksessa 80/2017, seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tässä asetuksessa säädetään käräjäoikeuksista, jotka kiireellisissä tapauksissa:

1) saavat päättää pidätetyn vangitsemisesta, **laite-etsinnästä** sekä salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista pakkokeinolain (806/2011) 3 luvun 1 §:n 1 momentin, **8 luvun 29 §:n 1 momentin** ja 10 luvun 43 §:n 1 momentin, poliisilain (872/2011) 5 luvun 45 §:n 1 momentin, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 44 §:n 1 momentin, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 39 §:n 1 momentin sekä poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain (1251/1995) 4 §:n 1 momentin ja 5 §:n mukaisissa asioissa;

2 §

Päivystys

Päivystyksellä tarkoitetaan käräjäoikeuden valmiutta päivystysalueellaan vapunpäivänä, juhannusaattona, itsenäisyyspäivänä, jouluaattona sekä lauantaina, sunnuntaina ja muuksi päiväksi sattuvana kirkollisena juhlapäivänä:

2) vastaanottaa vaatimuksia ja esityksiä salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja **sekä laite-etsintää** koskevista lupa-asioista ja ratkaisuisista sekä käsitellä näitä asioita;

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.2025